

احزاب سیاسی ایران

از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تا انقلاب ۱۳۵۷

محمود نفیسی

ابوزیسیون و احزاب و سازمان ها و گروه های مخالف رژیم شاه

جنبش کردستان و «کمیته انقلابی حزب دموکرات کردستان»

در سال های ۱۳۴۷-۱۳۴۵، به موازات ظهور و رشد گروه های متعهد به مبارزات قهرآمیز و مسلحانه در شهرهای ایران، ملیت ها و عشایر مختلف نیز دوباره در اکناف ایران به سمت مبارزات مسلحانه علیه دولت مرکزی رژیم شاه روی آوردند و عمده ترین این مبارزات در کردستان ایران به وقوع پیوست.

«نگاهی به گذشته»: در شهریور ماه ۱۳۲۴، فرقه یا «حزب دموکرات کردستان»

(که پیش از آن «جمعیت رستاخیز کردستان» خوانده می شد)، به رهبری «قاضی محمد»، با صدور بیانیه ای در مهاباد اعلام موجودیت کرد. در این بیانیه، خودمختاری داخلی، استفاده از زبان کردی در مدارس و ادارات و برخی خواسته های محلی و بعضی اصلاحات اجتماعی و اقتصادی دیگر نیز درخواست شده بود. در آذر ماه ۱۳۲۴، قاضی محمد در ضمن تظاهراتی تشکیل حکومت کردستان را اعلام کرد و در بهمن ماه همان سال نیز مجلس ملی کردستان تشکیل شد و با اعلام جمهوری خودمختار کردستان در مهاباد، قاضی محمد به عنوان

صدر جمهوری، محمدحسین سیف قاضی به سمت وزیر جنگ و ملا مصطفی بارزانی، که از عراق رانده شده بود، به عنوان فرمانده کل ارتش کردستان انتخاب شدند.^(۱)

در تاریخ معاصر، کردستان همواره از مناطق طوفان خیز و انقلابی ایران بوده است.^(۲) پس از شکست جنبش دموکراتیک مردم کردستان و سرنگونی جمهوری دموکراتیک مهاباد و اعدام قاضی محمد، پیشوای مبارزات مردم کردستان در سال ۱۳۲۶، «حزب دموکرات کردستان»، از نظر تشکیلاتی در زیر ضربات پی در پی و یورش های وحشیانه رژیم شاه نابود

قاضی محمد و مصطفی بارزانی؛ ۲۲ ژانویه ۱۹۴۶؛ مهاباد

شد. (۳)

بخشی از نیروهای مسلح مبارزین کرد که به عراق عقب نشینی کرده بودند، در جریان رشد مبارزات مسلحانه در ایران، در اواسط دهه ۱۳۴۰، نتوانستند نقش مؤثری را در اوضاع سیاسی ایران ایفا کنند. علت آن هم این بود که ملا مصطفی بارزانی که رهبری «حزب دموکرات کردستان عراق» را کسب کرده بود، با رژیم شاه از در سازش در آمد و با حمایت رژیم شاه و پشتیبانی آمریکا، نه تنها سال های سال به مبارزه علیه رژیم بغداد پرداخت، بلکه بطور مؤثری نیز از رشد مبارزات مردم کردستان علیه رژیم شاه جلوگیری کرد.

پس از سرکوب جنبش ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، روشنفکران کرد نیز همچون اکثر روشنفکران میهن پرست ایرانی، در جهت تدارک مبارزات مسلحانه، تهران و دیگر شهرهای بزرگ ایران را ترک گفته و عازم کردستان شدند.

از طرف دیگر در سال ۱۳۴۵، انقلابیون کرد که اکثرشان در سال های قبل به کردستان عراق عزیمت کرده و در آن جا آمادگی نظامی یافته بودند، مورد یورش طرفداران ملامصطفی قرار گرفتند. این امر باعث شد که انقلابیون کرد پیش از موعد مقرر عراق را ترک کرده و پس از ورود به کردستان ایران به مبارزه مسلحانه علیه دولت مرکزی شاه بپردازند. (۴) شایان ذکر است که در همین زمان (۱۳۴۳-۱۳۴۲) عده ای از روشنفکران کرد که تا آن موقع در داخل حزب توده ایران فعالیت می کردند از حزب توده که مخالف مبارزات قهرآمیز بود انشعاب کرده و به احیای «حزب دموکرات کردستان ایران» پرداختند.

این روشنفکران در جریان کنگره دوم «حزب دموکرات کردستان»، شعار «دموکراسی برای ایران و خودمختاری

برای کردستان» را مطرح ساخته و برای تدارک مبارزات مسلحانه علیه رژیم شاه به تبلیغ پرداختند. شرکت کنندگان در کنگره اعلام کردند که چون ایران نیز مثل کشورهای مختلف در اروپای شرقی، کشوری کثیرالمله است، پس می توان برای استقرار یک دولت دموکراتیک فدراتیو، در ایران نیز به مبارزه برخاست. (۵) از طرف دیگر نباید «حزب دموکرات کردستان ایران» به رهبری «قاسملو» را که در طی سال های ۱۳۵۲-۱۳۴۵ به رشد و گسترش خود در داخل و در خارج از کردستان ایران ادامه داده و در راه مبارزه علیه رژیم شاه قربانیان زیادی هم داده است، با «کمیته انقلابی حزب دموکرات کردستان» اشتباهاً یکی تلقی کرد. «کمیته انقلابی» توسط روشنفکرانی در کردستان ایران پایه ریزی شد که بعد از مدت ها سکونت در عراق - زمان عبدالکریم قاسم (۱۳۴۲-۱۳۳۸) - برای تدارک مبارزه

مسلحانه توده ای به ایران بازگشته بودند و برعکس، رهبری حزب دموکرات کردستان، که بطور اساسی روشنفکران ملی گرا و ناسیونالیست ایران را در بر می گرفت، دارای تمایلات چپ مارکسیستی بودند. در هر حال مبارزات مسلحانه کردستان ایران در آغاز سال ۱۳۴۵، بلافاصله بعد از بازگشت روشنفکران کرد ایرانی ساکن عراق و پیوستن انقلابیون کرد ساکن ایران به آن ها، به تدریج کار خود را شروع کرد. با آنکه انقلابیون هنوز آن طور که باید و شاید به داخل دانشگاه ها و مدرسه ها نفوذ نکرده و به قدر کافی با توده های دهقانی نیز پیوند نیافته بودند، ولیکن جنبش مسلحانه آن ها در کردستان، همان گونه که پیش از این یادآور شدیم، به سرعت رشد کرد و در سال ۱۳۴۶ (۱۹۶۷)، رهبری «حزب دموکرات

کردستان ایران» به دست عبدالرحمن قاسملو افتاد. قاسملو در اواسط دهه ۱۳۳۰ خورشیدی (۱۹۵۰) افسر ارتش ایران بود و در سال ۱۳۳۵، در زمان اوج گیری و یورش رژیم علیه افسران انقلابی وابسته به حزب توده ایران، دستگیر و به ۱۰ سال حبس محکوم شد. قاسملو پس از پایان دوره محکومیتش خود را بطور مخفیانه به اروپا رسانید و بعد از به عهده گرفتن رهبری «حزب

عبدالرحمن قاسملو

دموکرات کردستان» به فعالیت خود برضد رژیم شاه ادامه داد. (۶) با اینکه در درون حزب دموکرات، عده ای طرفدار حزب توده بودند و یا بطور کلی عضو این حزب بودند، ولی حزب دموکرات کردستان به تدریج به یک سازمان ناسیونالیستی، با طرز تفکر و تمایلات سوسیال-دموکراسی تبدیل شد و تا آن جا که آگاهی در دست است با حزب توده ایران رابطه تشکیلاتی ایجاد نکرد. (۷) این حزب به رهبری عبدالرحمن قاسملو همچنان به فعالیت و رشد خود ادامه داده و پس از وقوع «انقلاب بهمن ۱۳۵۷ (۱۹۷۹)، در جریان مبارزاتی مردم کردستان علیه جمهوری اسلامی نقش عمده ای را ایفا کرد.

جناح مترقی و انقلابی «حزب دموکرات

کردستان» به نام «کمیته انقلابی حزب دموکرات کردستان»، رهبری جنبشی را به عهده داشت که در مدت دو سال، شکست های چشم گیری به نیروهای انتظامی و نظامی شاه وارد ساخت. این جنبش بطور عمده در اطراف سردشت بانه و نزدیکی های مهاباد، ماهان، آشنویه، بوکان و پاوه ظهور و رشد کرد. اعضای رهبری «کمیته انقلابی» عبارت بودند از: ملا آواره، اسماعیل شریف زاده، سلیمان معینی، مراد شیروش، خلیل محمد، ملا محمود زنگنه و ملارحیم. آن ها بطور عمده در جریان سرکوب جنبش از سوی رژیم شاه که با همکاری نزدیک رهبری «حزب دموکرات کردستان عراق» به رهبری ملا مصطفی صورت گرفت، دستگیر و پس از شکنجه اعدام شدند. (۸)

«ملا آواره» پسر ملا محمد امین جماوند، در سال ۱۳۱۳ در شلماش منطقه سردشت به دنیا آمد و پس از تحصیلات مختصری در امور مذهبی به «حزب دموکرات کردستان» پیوست. او پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تحت فشار پلیس دولت مرکزی راهی کردستان عراق شد. در جریان اوج گیری مبارزات مردم کردستان عراق در سال های ۱۳۴۲-۱۳۳۷، در عراق تربیت نظامی دید و بعدها به عنوان عضو اصلی «کمیته انقلابی» به ایران بازگشت تا در مبارزات مسلحانه شرکت جوید.

در سال ۱۳۴۶، ملا آواره در وارد ساختن ضربات شدیدی علیه نیروهای امنیتی شاه نقش مهمی را ایفا کرد. وی در نهم تیرماه ۱۳۴۷، در حالی که با سه نفر از یاران پیش مرگ خود به دیوانان می رفت دستگیر و در جلدیان محکوم به اعدام شد و در ساعت ۸ صبح دهم مرداد ماه ۱۳۴۷ نیز تیرباران شد. (۹)

شریف زاده، که از جمله نفرات

کادرهای جوان و برجسته کردستان بود و از دانشجویان دانشگاه تهران به شمار می رفت، پس از سرکوب خونین ۱۵ خرداد به کردستان بازگشت و در سال ۱۳۴۳ به جنبش مسلحانه پیوست. در بهار ۱۳۴۷ که رژیم شاه یورش جدیدی را علیه مردم کردستان آغاز کرد، شریف زاده همراه عده ای از پیشمرگ های انقلابی به محاصره ۳۰۰ تن از سربازان ارتش افتاده و در جریان یک زد و خورد به قتل رسید. سلیمان معینی و دیگر رهبران انقلابی جنبش کردستان نیز یا قتل عام شدند و یا پس از دستگیری اعدام شدند و بدین ترتیب در اواخر سال ۱۳۴۷ جنبش کردستان دوباره فروکش کرد. (۱۰)

جنبش کردستان در جریان این قیام ها از خصلت عشیره ای و ایلاتی خود به یک جنبش توده ای تکامل یافت و موفق به بسیج و تشکل نسبی دهقانان گشت. علاوه بر آن، این جنبش توانست روشنفکران کرد را به مقیاس بزرگی در داخل ایران و در کشورهای همسایه و همچنین در اروپا و آمریکا به نفع خواسته های به حق خلقی کرد بسیج نموده و به حرکت در آورد. ولی این جنبش سرانجام در مقابل حملات نظامی رژیم شاه که دارای فانتوم های آخرین مدل و هلیکوپترهای نظامی و ارتش زمینی مسلح بود و نیز از همراهی پیشمرگان ملا مصطفی برخوردار بود، قلع و قمع شده و از بین رفت. پس از سرکوب جنبش مسلحانه کردستان، حزب دموکرات کردستان عمده فعالیت خود را در خارج از ایران ادامه داد و در اوج گیری انقلابی سال های ۱۳۵۷-۱۳۵۶ دوباره در کردستان ایران به فعالیت روی آورده و نقش مهمی را در پیروزی انقلاب ایران ایفا کرد.

سازمان مارکسیستی - لنینیستی توفان

در دوره سال های ۱۳۴۳-۱۳۲۵ سه انشعاب در درون حزب توده ایران روی داد که در تضعیف حزب و ریزش پایه های اجتماعی آن، بویژه در بین جوانان و دانشجویان در خارج از کشور، نقش مهمی را داشت. انشعاب اول در سال ۱۳۴۳ اتفاق افتاد. بدون تردید پس از سرکوب جنبش ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، در بین روشنفکران ایران طرز اندیشه ای رشد کرد که بطور عمده با مبارزات مسالمت آمیز پارلمانی مخالف بود و از مبارزات قهرآمیز استقبال می کرد. یکی از این موارد درباره گروهی از روشنفکران کرد بود که پس از ترک حزب توده به احیای «حزب دموکرات کردستان ایران» همت گماشتند که شرح آن در بحث حزب دموکرات کردستان از نظر شما گذشت. انشعاب دوم در سال ۱۳۴۴ پیش آمد. در این سال در بحبوحه اوج گیری اختلافات سیاسی و ایدئولوژیکی بین احزاب کمونیست چین و شوروی، دو نفر از اعضای با سابقه کمیته مرکزی حزب توده ایران: احمد قاسمی و غلامحسین فروتن همراه با عباس سفائی (عضو مخالفت با رهبری حزب تصمیم به انشعاب گرفته و پس از ترک حزب خواستند که با کمک نفرات کادرهای جوان و دانشجویی ایرانی به ایجاد یک سازمان انقلابی همت گمارند. مدت ها بود که اعضای فوق الذکر با سیاست های حزب مخالفت می کردند ولی تا ایجاد پلنوم یازدهم این اختلافات فقط در سطح رهبری و به عنوان یک امر داخلی مطرح و تلقی می شد، تا اینکه در تابستان ۱۹۶۵، مخالفین طی انتشار دو مدرک شامل: «نامه سرگشاده از طرف

عبدالرحمن قاسملو، ص ۱۰۵ و ۱۱۰ و همان
Macdowall، ص ۲۳۱، ۴۸

۴- درباره مبارزات مردم، بویزه روشنفکران
کرد ایران، در دوره ۱۳۵۷-۱۳۴۴ رجوع کنید به
جنبش مسلحانه در کردستان، در مجله «توده»،
شماره ۱۹، تیر ۱۳۴۹، حمید مؤمنی (م. پید
سرخی، درباره مبارزات مردم کردستان، تهران
۱۳۵۸،

۵- «کنگره دوم حزب دموکرات کردستان»،
در نشریه «توفان»، شماره ۱۵، (شهریور ۱۳۴۴)
و مجله «توده»، همان جا، ص ۳۰-۱

۶- E Abrahmanian (ابراهیمیان)، ص ۴۵۳،
ایران بین دو انقلاب، پرینستون، ۱۹۸۲، متن
انگلیسی

۷- برای نمونه مراجعه کنید به کتاب «مجموع
کردان»، از Mr. Izady، «ایزدی»، واشینگتن،
۱۹۹۲، ص ۲۱۱-۲۰۹

۸- (عبدالرحمن قاسملو، همان جا، ص ۱۲
و کنفدراسیون دانشجویان و محصلین ایرانی در
خارج؛ درباره ساواک، بدون ذکر مکان چاپ،
۱۳۴۸ (۱۹۶۹)، ص ۱۶۸-۱۶۵

۹- «ملا آواره» در شعر نیز دستی داشت، او
به خاطر آگاهی‌های طبقاتی و ملی پیشرفته افق
دید بسیار وسیعی داشت و این امر در بعضی
از اشعار او منعکس است. در مجله «توده»،
شماره ۱۶، آذر ۱۳۴۸، ص ۱۵-۱۰ نیز زندگی
و فعالیت‌های سیاسی او آمده است.

۱۰- «جنبش مسلحانه کردستان»، همان جا،

ص ۲۲-۱۴، مؤمنی، همان جا، ص ۴۷ و ۶۰

۱۱- احمد قاسمی و غلامحسین لرون، «نامه
سرگشاده به اعضای حزب توده»، بدون ذکر
مکان چاپ، اردیبهشت ۱۳۴۴؛ ایرج اسکندری،
خاطرات، جلد سوم، ص ۱۰۶-۹۷

۱۲- نشریه «توفان»، ارگان سازمان مارکسیستی-
لنینیستی توفان، شماره ۲۳، فروردین ۱۳۴۵

است. (۱۲)

به هر رو فروتن، قاسمی و سغانی پس
از انشعاب و یا «اخراج» از حزب توده ایران
و فرار به اروپای شرقی و سپس از آن جا
به اروپای غربی (در بهار ۱۳۴۴) و پس از
طی فراز و نشیب‌هایی فراوان، بالاخره
موفق شدند که تشکل ضد رویزیونیستی و
انقلابی «سازمان مارکسیستی - لنینیستی
توفان» را در اواخر سال ۱۳۴۵ به وجود
آورند که شرح آن خواهد آمد.

پانویس:

۱- فرهنگ احزاب و جمعیت‌های سیاسی،
ص ۱۱۲، محسن مدیر شانه‌چی، نشر نگاه معاصر،
۱۳۸۴

۲- برای آگاهی‌های بیشتر رجوع کنید به جنبش
ملی کرد، از: کوچرا کریس، ترجمه ابراهیم یونس،
تهران، انتشارات نگاه، ۱۳۷۳. کردها و کردستان،
کنیان، درک، ترجمه ابراهیم یونس، تهران،
انتشارات نگاه، ۱۳۷۲. تاریخ تحولات اجتماعی
ایران از صفویه تا سال‌های پس از انقلاب اسلامی،
مقاومت شکستنده، فوران، جان، ترجمه احمد ندین،
تهران، مؤسسه خدمات فرهنگی رسا، ۱۳۷۷.

«بحران آذربایجان و کردستان، تحولات سیاسی
- اجتماعی ایران، مجتبی مقصدی، انتشارات
روزنه، ۱۳۸۰. و برای آگاهی بیشتر درباره تاریخ
و جغرافیای سیاسی و فرهنگی کردستان رجوع
کنید به: AR.Ghassemloo (عبدالرحمن
قاسملو)، «کردستان ایران»، در Chaliand،
همان جا، ص ۹۵ و ۱۲۲ و Macdowall، همان
جا، ص ۶۶، ۸۶، ۲۱۴، ۲۳۰

۳- درباره جمهوری مهاباد و رهبری قاضی
محمد، رجوع کنید به همان «کردستان ایران»،

گروهی از اعضای حزب توده، به تمام
اعضای حزب درباره احیای سازمان حزب
و آغاز فعالیت انقلابی طبقه کارگر ایران»
و «انقلاب قهرآمیز، راه رهائی خلق‌های
ایران» مخالفت خود را علنی کرده و از
انشعاب خود از حزب استقبال کردند و
خواست خود را مبنی بر احیاء و یا ایجاد
حزب بر پایه و اساسی جدید اعلام
کردند. (۱۱)

پس از انتشار این دو مدرک بود
که کمیته مرکزی حزب آن سه نفر
را بطور رسمی از حزب اخراج کرد و
رهبری حزب طی بیانیه‌ای فعالیت‌های
انشعابگر را اعلام کرده و خاطر نشان
ساخت که این گروه تحت تأثیر
تبلیغات ایدئولوژیکی و فعالیت‌های
خراب کارانه رهبران حزب کمونیست چین
قرار گرفته و از زمان برگزاری پلنوم دهم
کمیته مرکزی (۱۳۴۱)، با حزب مخالفت
کرده و قصد انشعاب داشته اند. در این
بیانیه که در «ماهنامه مردم» نیز انتشار
یافت، رهبری حزب در ضمن اعلام کرد
که احمد قاسمی به طرفداری از سیاست
خارجی دولت و حزب کار آلبانی، (که در
مخالفت با مصوبات کنگره ۲۲ حزب
کمونیست شوروی بوده و آن کشور را
سوسیال - امپریالیستی ارزیابی کرده)،
با حزب توده ایران به مخالفت پرداخته

فرآورده‌های بهداشتی و آرایشی
دکتر گلشاهی
در هوستون
برای دریافت فرآورده‌های
Cosmetic Anti-Age
با من Olga Flores تماس بگیرید
10 Glycolic Acid Facial Cream • Moisturizing Cream
Skin Rejuvenation Cream
832-878-4984

IRAN SATELLITE
۳۰ کانال تلویزیون ایرانی
۵ رادیوی فارسی زبان
با نصب حرفه‌ای و بیش از ۱۰ سال سابقه
جهت خرید و نصب با بهمن تماس بگیرید
(281) 879-7979